

[Současná krize univerzity a vědy]

19. 8. 77 [770819-1]

(49) (6) (SSaŽ - Strašnice, 18. 8. 77 dopoledne.)

Univerzita se z duchovní instituce změnila v průmyslový podnik. Masy studentů na většině oborů jednak vylučují bližší osobní kontakt učitelů s žáky, zároveň však znemožňují zařadit pedagogický proces nenápadně do procesu samotného výzkumu. Výzkum se přesouvá mimo univerzitu do odborných ústavů a univerzitním učitelům narůstají pedagogické povinnosti tou měrou, že jim to takřka znemožňuje jejich vlastní odbornou práci. Tím nutně úroveň univerzity upadá; naproti tomu „vyšší úroveň“ vědeckých ústavů (ať akademických nebo rezortních) není záchranou, neboť tam se naprosto ztrácí myšlenka jednotného vědění uprostřed úsilí o stále větší a pronikavější specializaci. Řešením není ani personální unie ředitele ústavu a vedoucího katedry, neboť to jen znásobuje povinnosti a ještě víc znemožňuje skutečnou vědeckou práci. Ředitel ústavu se nutně stává manažérem a byrokratem, zatímco se samotným výzkumem ztrácí kontakt. Ze své moci žije v předstírání vědecké práce - tu a tam dává k dispozici své nápady a nechává druhé, mladší pracovníky, aby vědeckou práci vzali na sebe. Někdo přijde s pozoruhodným objevem - a ředitel ústavu se podepíše, aniž na to měl jakoukoliv podstatnější zásluhu. Kdo z mladších vědců je ochoten se takto prodávat, vegetuje v takových ústavních podmínkách dál; kdo se vzepře, může se s vědeckou prací rozloučit. To všechno spolupůsobí rozkladně na samotnou vědu, a už docela na atmosféru a ducha univerzity.

V našich podmínkách k tomu přistupují další rozkladné a retardační momenty: nemožná politická kontraselekcce, vylučování nežádoucích učitelů i studentů z univerzity, vnucené náhražky za unifikační působení skutečné filosofie, ideologizace vědy a politické rozhodování o dalších směrech vědeckého výzkumu ze strany stranických sekretariátů, a zejména sekretariátů ÚV. Vzniká zvláštní vědecko-politický žargon, jímž se vystihují jemnosti politického počasí a jež se nedotýká žádná skutečná, věcná vědecká problematika. Z vědy je důsledně činěn nástroj; cíle jsou stanoveny politickými orgány a vědci tu jsou proto, aby jich na základě své odborné připravenosti dosahovali. Věda je degradována na technickou zdatnost; její hranicí, mezí je pravda - podle známého přirovnání Marxova k **hanze** („jusqu'à la vérité"). Ale bez pravdy není věda vědou; jen v orientaci na pravdu se dokáže věda osvobodit od politických a ideologických tlaků. Ale pak se nemůže věnovat jen své

odbornosti, ale musí chápat, jakými prostředky je napadána a zevnitř rozkládána. Věda, která chce být dnes vědou, nesmí být pouhou speciální disciplínou, ale musí být schopna rozumět sobě samé a situaci, v níž musí pracovat. A právě k tomu cíli musí podstatně komunikovat s jinými odbornými disciplínami a zejména s filosofií, neboť potřebuje mít otevřený zrak pro celek – pro celého člověka a pro celý svět.

Rekonstituce univerzity v jejím původním zaměření je nezbytná z podstaty věci (tj. z podstaty vědy a vědění vůbec), ale je nezbytná také jako začátek rekonstituce celé společnosti. Neboť v dnešním světě nemůže zavládnout mír, dokud se spolu nebudou moci dohodnout svobodné země a svobodné národy. Národ se však může stát svobodným pouze ve jménu pravdy a v pravdě (skrze pravdu). Žádná sebeefektivnější speciální věda však není schopna ukázat pravdu a vést k svobodě; to je možné jen tam, kde si věda ostře uvědomila své místo v celku vědění a místo vědění v celku lidského snažení (tj. snažení lidstva) a místo lidstva a člověka ve světě, který je světem díky prosvětlení pravdou. Jak říká Jaspers: „Ohne Wahrheit keine Freiheit, ohne Freiheit kein Friede“ (3352, *Die Idee der Universität*, Springer 1961, s. 9).